

2017-04-25

СЕРГІЙ ДАЦЮК, Філософ

В складні часи надзвичайно руйнівними є прості відповіді на складні питання та прості реакції на ці прості відповіді.

Немає простої відповіді на національну пасіонарність. Це завжди була соціальна енергетика високого рівня. Але ця енергетика не раз заводила країни у безвихідь, якщо публічні інтелектуали та лідери думки пропонували прості рецепти, спираючись на національний егоїзм громадян.

1. Дискусії про українську мову

Є така «народна прикмета» для нашої країни:

— як тільки влада починає втрачати громадську підтримку, в Україні одразу ж починається радикально нещадна дискусія про мову.

Влада та олігархи кожен раз «грають націоналістів втемну» і завжди переграють, бо дискусія так і не добирається до глибинної суті та до справді вартісних речей.

Механізми цієї мовної маніпуляції в Україні настільки відпрацьовані, що країна влітає в цю дискусію з одного копняка.

Цього разу такого копняка Україні дав Олег **Скрипка**, заявивши наступне

"Люди, які не можуть вивчити українську, мають низький IQ, таким ставлять діагноз "дебілізм". Треба їх відокремити, тому що вони соціально небезпечні, треба створити гетто для них..."

Не те щоб на Олегові Скрипці грали з огляду на його рефлексивність, але емоційно його спровокували на творення негативного мему "мовне гетто".

З формальної точки зору, люди в Україні можуть не вивчати українську мову з різних причин. Причому низький IQ це не найголовніша причина тут. Найбільш суттєва причина цього – упослідженість української мови в колоніальній Україні, якою вона лишалася аж до 2014-го року.

Українську мову донедавна можна було не вивчати, оскільки цивілізаційна орієнтація на Росію зберігалася в значної частини українців і була важливою складовою української політики аж до останнього часу. **Вимагати якомсь відокремлювати людей, значна частина яких саме зараз доволі драматично вирішує для себе питання переходу з російської на українську мову, це означає упосліджувати їх за мовно-етнічною ознакою, тиснути на них, шантажувати їх, тобто чинити з ними так само, як до цього російська імперська політика чинила з українцями.**

Як же зробити українську мову конкурентною у висококоннективному цифровому світі?

Нам дійсно потрібна сучасна українська мова, але не замість російської шляхом її заборони, а в культурній постколоніальній конкуренції з нею. Українська мова стала привабливою після революції 2013-2015-го років, тому що пропонувала інноваційні дискурси, яких не пропонувала російська мова.

Лише продовження та посилення інновацій всередині української мови дозволить Україні зберегти цей тренд, наприклад: 1) переклад всіх сучасних кращих зразків літератури українською; 2) творення достатньої кількості серіалів зі складними інтригами та інтелектуальними настановами, щоб уникати трансляції мілітаризованої російської продукції; 3) досягнення диджитальної якості – штучний інтелект Андроїд-пристроїв та айфонів має говорити українською так само, як він зараз говорить російською та іншими мовами світу і т.д.

Водночас націоналістична політика розвитку мови базується на дуже простих процесах

1) – заборонити, відключити, відокремити і т.д.

Тобто

2) — сама націоналістична політика стає на заваді вільного та конкурентного розвитку мови та культури.

В цьому сенсі націоналістична політика підлягає критиці.

Але чи можливо взагалі критикувати українських націоналістів в Україні?

Українські націоналісти дуже схожі на євреїв у своїх реакціях на критику. Лише зроби хоч який критичний натяк – в першому разі будеш антисемітом, в другому разі – українофобом та зрадником.

Глибоко травмовані національні колективні свідомості реагують завжди дуже радикально і грубо на будь-які утиски щодо них, хоча б навіть і символічні.

Нічого не буду говорити про євреїв, а от українцям варто було б розібратися зі своїм «комплексом неповноцінності».

Мова ненависті, комунікативна установка на підозру, політика помсти та реваншу – це все ознаки глибоко закоріненого комплексу меншовартості.

1) — Лише здорова індивідуальна психіка може генерувати благородство.

2) — Лише здорова колективна свідомість може породжувати гідність та призводити до самозародження шляхетності через її уособлення в новостворюваній еліті.

Слова Олега Скрипки – то лише симптом.

Бо Скрипка не грає першу скрипку у ансамблі націоналістів. Нам же потрібно зрозуміти політику націоналістів як таку.

2. Зрозуміти націоналістів

Щоб критикувати, потрібно спробувати зрозуміти українських націоналістів в нинішній ситуації.

Сьогодні українські націоналісти потерпають не тільки від переживання багаторічного упослідження української мови та культури з боку Росії.

1) — Перш за все, вони ображені через те, що донедавна були єдиними, хто прямо говорив – Росія це ворог, від неї не варто чекати нічого хорошого, з нею потрібно воювати всіма силами. І коли сталася війна, українська громада їх попередження не згадала, а зробила вигляд, що обставина ворожості Росії з'явилася тільки в 2014-му році.

2) — Друга образа українських націоналістів пов'язана з Майданом. Вони склали найбільш пасіонарну частину борців з режимом Кривавого Президента, вони були в перших рядах кривавого протистояння на Майдані. Натомість українська громада партію "Свобода" по суті викинула з Парламенту, а "Правому сектору" не дала жодних політичних преференцій, на які вони заслуговували.

3) — Третя образа українських націоналістів пов'язана з їх участю у війні на Сході України. Вони були серед перших добробатів, які боронили Україну. Натомість влада каналізувала їх пасіонарний захист, нав'язавши Україні Мінські домовленості.

Тобто

1) — українські націоналісти ніяких преференцій від революції та війни не отримали, бо українська громада відверто боялася їх домінування в Україні, особливо враховуючи їх безапеляційні настанови на насилля та обмеження.

Причому

2) — весь цей набір своїх образ українські націоналісти перетворюють на право вивищувати свою позицію як моральну перевагу.

Але що саме з позиції цієї моральної переваги можуть запропонувати?

Вочевидь моральна перевага повинна породжувати конструктивні та позитивні настанови

– як розвивати українську мову та культуру, як осучаснювати її, як задавати їй перспективу і створювати найбільш універсальні контексти, щоб мова та культура рухалися в цивілізаційних орієнтаціях та виходили на світовий рівень домагань.

1) — **Замість цього українські націоналісти продукують емоційні процеси негативних контекстів – заздрості, зневаги, підозри, ненависті, помсти та реваншу.**

2) — Замість політики стратегічного та програмно-проектного гатунку ми отримуємо політику заборони, упослідження незгодних та переслідування інакших.

3) — Замість позитивних процесів громадянської єдності в контексті політичної нації, ми отримуємо негативний процес розбрату в контексті етнічної нації.

4) — Замість солідарності, ми отримуємо трайбалізм.

5) — Замість професійної конкуренції, ми отримуємо кумівство та місництво.

У соціальному плані це може призвести до сумних наслідків, бо така емоційно-настановча позиція веде до націоналістичної диктатури.

Давайте подивимось на сьогоднішній день і на найближчу перспективу та роль українських націоналістів у цьому.

Не дивлячись на Євромайдан та громадянський процес самоорганізації у нетривалій спробі реформ, українська влада уклала олігархічний консенсус задля продовження олігархічного збагачення та започаткувала Мінські домовленості задля збереження олігархічної економіки ціною фрагментації країни і на поталу боягузливим європейцям.

Всередині олігархічного консенсусу олігархи здирицтвом продовжили вже після Революції Гідності накопичувати гроші, відбираючи їх у громадян. Всередині Мінських домовленостей влада намагалася згвалтувати Конституцію, а олігархи почали використовувати процеси контрабанди щодо окупованих по суті територій.

Громада опирається цьому, влаштовуючи блокаду торгівлі окупованих територій та блокаду російських банків. При цьому такий громадянський опір змушує владу рухатися до олігархічної диктатури.

І знову одними з найбільших прибічників блокади торгівлі з окупованим Донбасом стали українські націоналісти. Їх позиція зрозуміла – лишаючись поза Парламентом, вони можуть дозволити собі бути ще більш опозиційними, ніж парламентська опозиція.

На загрозу олігархічній диктатурі націоналісти відповідають спробою націоналістичного реваншу і мобілізацією громадського руху під знаменами націоналістів. І націоналістична диктатура в цьому випадку не менш імовірна, ніж олігархічна, бо перша сприймається як альтернатива другій, а відтак як менше зло.

Чому ж так сталося, що українські націоналісти залишилися найбільш пасіонарними сьогодні і мають дуже високий революційний потенціал?

Так вочевидь сталося тому, що учасники Євромайдану втратили революційну пасіонарність. Це відбулося з трьох причин: 1) Асоціація з ЄС відбулася, отже була виконана їх перша вимога на Євромайдані; 2) "Безвіз"

скоро вже буде введений, і таким чином буде виконано другу їх вимогу на Євромайдані; 3) Їх участь у спробах реформ призвела до лише до часткових змін, але при цьому і до розчарування, до розколів, до зневіри і т.д. Отже євроінтегратори не мають більше тієї соціальної пасіонарності, яку вони мали Євромайдані.

Зате така соціальна пасіонарність, не зачеплена участю в слабкій реформістській політиці нинішньої влади, є у націоналістів.

І тут перед нами постає **масштабна драма нинішньої ситуації**.

Новий сплеск революції живиться реалізацією пасіонарної позиції націоналістичних сил. Водночас громадське розчарування контрреволюційним реваншем олігархів і відтак слабка громадянська самоорганізація породжує домінування несолідарних насильницьких способів управління та координації під проводом націоналістів.

Ми постали між дуже поганим вибором – між олігархічною диктатурою та націоналістичною диктатурою.

Якщо на диктаторські устремління нинішньої олігархічної влади українська громада реагує негативно, бо має соціальні компетенції опору олігархічному диктату вже за часів незалежності України, то на диктаторські орієнтації націоналістичного руху українська громада не знає як реагувати.

Звідси масштабна дискусія щодо мови насправді означає дискусію щодо визнання чи невизнання негативних емоційно-настановчих орієнтацій націоналістів на реванш шляхом підозри, ненависті та помсти щодо росіян чи принаймні російськомовних.

Найпростішим виходом багатьом українцям здається розв'язати конфлікт між Росією та Україною через переслідування російськомовних всередині України.

Цей нібито найпростіший вихід через націоналістичну диктатуру буде так само руйнівним, як і вихід через олігархічну диктатуру.

3. Націоналізм та громадянське суспільство

Громадянське суспільство будується на довірчості та солідарності.

- 1) — Націоналісти своєю політикою підозри руйнують громадянське суспільство через знищення довіри.

2) — Олігархи через здирництво та політику соціального розмежування руйнують солідарність. Націоналісти і олігархи – розкольники і вороги громадянського суспільства.

Нам, українським громадянам, потрібно глибоко заглянути всередину себе і спитати самих себе про нашу спроможність. Якщо у нас немає достатньо солідарної енергетики, щоб подолати енергію підозри, ненависті та помсти націоналістів, якщо у нас немає достатньо благородної енергетики, щоб подолати здирництво олігархів, тоді потрібно готуватися до диктатури – одних, других чи обидвох разом.

Націоналістична диктатура нічим не краща за олігархічну диктатуру.

Хоч вони і різні за походженням, але вони однаково придушують свободу та обмежують права. А найгірше – коли ці дві диктатури об'єднуються у одну.

Нам потрібна принципово інша політика, побудована геть на інших установах.

- 1) — *Проєвропейська пасіонарність* з самого початку була сумнівною і споживацькою, тому на неї надалі сподіватися не варто.
- 2) — *Націоналістична пасіонарність* дуже небезпечна і повинна знаходитися під громадським контролем.
- 3) — Домінуючою має стати *громадянська пасіонарність* без всякого націоналістичного егоїзму та з орієнтацією на масштабний рівень цивілізаційних та світових домагань.

Позитивні настанови благородства та уникнення негативних орієнтацій націоналістичної помсти та реваншу в колективній комунікації та діяльності дадуть нам змогу створити нову громадянську еліту.

Громадянська ідентичність замість націоналістичної породить осмислений і перспективний рух самоорганізації різноманітних громад.

Цивілізаційна орієнтація замість європейського підпорядкування дасть нам в перспективі посилення соціальної енергетики. Деолігархізація з позиції громади, а не нації, дозволить започаткувати нову конкурентну економіку без націоналістичних перекосів "свій до свого по своє".

Культурна політика з установкою на іншування, а не на свійність, дозволить знайти місце для іноземців як друзів України.

А **орієнтація на власні інновації, а не на реформи за чужими зразками**, дозволить перейти до самостійного розвитку, на власних засадах, з власними цілями.

Складні запитання, складні відповіді, складні реакції. Замість простих запитань, відповідей та реакцій.

Тільки так можна позитивно здолати як **олігархічний реванш**, так і **націоналістичний реванш**.
